

A zsidó történelmet és kultúrát a középkortól a XX. századig tartó, visszatérő ki- és betelepítések jellemzik. A XIV. század óta nyomonkövethető a zsidó lakosság burgenlandi betelepülése. A zsidók a mai Burgenland területére történő folyamatos letelepedése már a középkorban megkezdődött Kismartonban (Eisenstadt). Amikor I. Lipót császár 1671. évi rendeletét követően Bécs, Alsó-Ausztria és Felső-Ausztria zsidó lakosságát elűldözték, e családokat magyar nemesek birtokain és más burgenlandi településeken regisztrálták. A zsidó lakosok a XIX. századig nem élveztek egyenlő jogokat a földesurat szolgáló más, nem zsidó népekkel. A befogadás azonban sem gazdasági sem pénzügyi előnyöket nem jelentett a közel sem zsidóbarát nemesség számára. A zsidó közösségeknek védelmi pénz formájában adót kellett beszedniük tagjaiktól, amit aztán átadtak a földesúrnak.

Míg a mai Burgenland területének középső és északi részén a zsidó közösségek az Eszterházy család birtokain, Kismarton (Eisenstadt), Nagymarton (Mattersburg), Kabold (Kobersdorf), Lakompak (Lackenbach), Sopronkeresztúr (Deutschkreutz), Fertőboldogasszony (Frauenkirchen) és Köpcsény (Kittsee) településeken éltek - összefoglalóan „hét község” néven

utaltak rájuk – addig a mai Dél-Burgenland területén a nyugat-magyarországi birtokokkal rendelkező arisztokrata Batthyány család uradalmához tartozó Rohoncon (Rechnitz), Szalónakon (Schlaining) és Németújváron (Güssing) alakultak zsidó közösségek.

A mai magyarországi Vas és Zala megyében, Körmenden és Nagykanizsán engedélyezték a Batthyányiak további zsidó közösségek letelepedését.

A „Chewra Kadischa” könyvének címlapja.
A XIX. század közepe. (Kép: Wolfgang Meyer)

Városszalónakon (Stadtschlaining) a zsidó közösség életének első dokumentuma egy 1675-ből származó írás, amelyben egy zsidó bíróról tesznek említést. A zsidó közösség kialakulását ezért az 1670-es évek elejé tehetjük.

A kurucfelkelés (1704-1709) során a szalónaki zsidó családokat mindkét harcoló fél részéről érték támadások: az abszolutista uralkodó Habsburgok katonái és a II. Rákóczi Ferencet támogató csapatok részéről egyaránt.

1715-ben a zsidó közösség számára istentiszteleti helyiséget alakítottak ki. Hogy az mely ház melyik helyisége volt, sajnos nem ismert.

A zsidó családok ebben az időben a szalónaki földesúr által számukra bérbe adott házakban éltek. A Fő tér 12. sz. épülete egyike volt ezeknek a házaknak. Ezen épületekben alakították ki műhelyeiket, üzlethelyiségeiket és raktáraikat is.

A kiemelkedő időszak

A XVIII. században a szalónaki zsidó közösség tagjainak száma folyamatosan nőtt. Míg 1735-ben még csak 45 zsidó lakos volt, 1848-ban a zsidó közösség létszáma elérte csúcspontját 650 fővel.

A szalónaki zsidóság legnagyobb része a szegényebb társadalmi rétegekből származott. 1848-as adatok szerint a közösség 43% -a „guberáló” vagy ószeres, 27%-a „házaló” kereskedő volt, akik használt áruikkal a házakba kopogtattak be, és csak 17% -uk tartozott a középosztályhoz mint boltos kiskereskedő vagy kézműves.

A szalónaki zsidó hitközség a XIX. század végétől az 1930-as évekig

A XIX. század közepétől Magyarországon a zsidók és nem zsidók közötti jogegyenlőség (ld. 1867. évi kiegyezési törvény XVII. törvénycikke) és az ezzel járó vállalkozási és letelepedési szabadság sok zsidó család elvándorlását eredményezte gazdaságilag vonzóbb városokba és településekre. 1855-ben Szalónakon még 130 adófizető család élt. A zsidó közösség létszáma – 600 fővel -1857-ben érte el csúcsát, noha még ugyanazon évben 28 zsidó lakos átköltözött Nagyszentmihályra. Ettől kezdve létszámuk látványos csökkenésnek indult. Egy évvel később már csak 60 zsidó család élt a szalónaki hitközséghez tartozó településeken, a felsőöri, németújvári (Güssing) és gyanafalvi (Jennersdorf) járás kis falvaiban, vagy Vas megye más településein.

E családok továbbra is a szalónaki hitközség tagjai maradtak, noha településeik földrajzilag sokkal közelebb helyezkedtek el Németújvárhoz vagy Körmendhez, és az ottani hitközségekhez.

Nagyszentmihályon már 1868-ban létrejött egy tag-hitközség. Tudomásunk van arról, hogy Tarcsafürdön és Pinkafőn is tartottak helyben zsidó istentiszteleteket. 1904-ben Felsőőrön a közösség saját zsinagógát is épített, Nagyszentmihályon a helyi közösség imaházat bérelt. Nagyszentmihályon és Felsőőrön egyaránt létezett már zsidó temető.

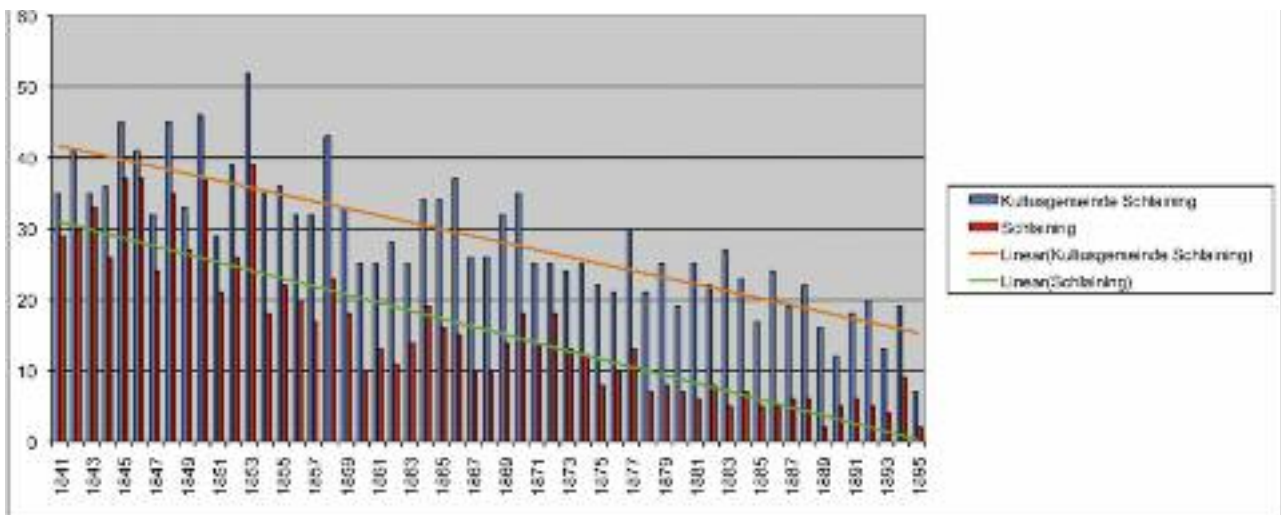

Két korona névértékű támogatójegy a felsőöri izraelita templom építéséhez.
(Burgenlandi Tartományi Levéltár) (BLA, Burgenländisches Landesarchiv)

A szalónaki zsidó hitközség a XIX. század végétől az 1930-as évekig

A szalónaki hitközségnek egyre több gazdasági nehézséggel kellett szembenéznie. 1925-ben nem tudták kiegyenlíteni a Thalheimer Szénipari Rt. Villamosenergia Gyára felé fennálló 140,40 schillinges tartozásukat. 1923-tól kezdve Szalónakon már nem alkalmaztak rabbit, és sakter (sajchet) is csak időszakonként végzett munkát a településen.

1930. május 29-én az Alkotmányozó Közgyűlés egy olyan hitközség kiépítését határozta el Felsőőrön, amely minden olyan zsidót magába foglal, aki addig a szalónaki hitközség kötelékébe tartozott. A hitközségben ekkor 49 férfi felsőőri, 18 nagyszentmihályi, 10 szalónaki, 8 pinkafői, 6 tarcsafürdői lakos volt, 5 további férfi pedig más településeken lakott. Az 1932/33-as Zsidó Évkönyv a felsőőri hitközség (kehilla vagy kahal) taglétszámát összesen 236 főre teszi.

Az ábrán látszik, hogyan vándoroltak el a hitközség tagjai más településekre

Grafika: Gert Polster

A zsinagóga (a görög: συναγωγη synago szóból, jelentése: „összegyűlni”) zsidó gyülekezési és istentiszteleti épület, ahol a szent iratok tanulmányozása és tanítása is folyik. Egy hitközség megalakításához és az ima elmondásához tíz férfi hívőre (minjen vagy minján) van szükség.

A zsinagóga a közösség vallási, társasági és kulturális életének központja.

Szalónakon már 1715-től kezdve találhatunk utalásokat zsinagógára: 1719-ben, például, a zsidó közösség 15 guldenet fizetett a „Templom”-ért az „uraságnak”. 1765-ben a telekbérlés már 98 guldenre rúgott.

Azt a telket, amelyen a zsinagóga még máig is létező épülete áll, 1791. június 10-én vásárolta meg a szalónaki zsidó közösség.

A zsinagógát a Fő tér 3. számú ház hátsó udvarában, 1800 körül építették fel. Az utcáfrontról nem vezetett hozzá közvetlen bejárat. 1864-ben a zsinagógát átépítették, feltehetőleg azért, mert a település zsidó lakossága 650 főre emelkedett. A zsinagóga dél-keleti falában kialakítottak egy tóraszekrényt, a nőknek galériát építettek, amelyet három, ötöttvas oszlop támasztott alá és az udvarról külön bejárat vezetett fel hozzá. Ekkor készült a belső tér figyelemre méltó falfestése is.

Az utcáfronton helyezkedett el a rabbilakás. A rabbi-házat és a zsinagógát összekötő épületszárnyban volt a kóser mészárszék, amelyet a közgyűlés által megbízott sakter (sajchet) működtetett.

A zsinagóga belső tere (Glösl fényképgyűjtemény)

A mikve (a héber mikwe, המיקו, tsz. mikwaot מיקואות, eredetileg המיקו szóból, jelentése: „egybefolyjni”) egyaránt jelentheti egy zsidó közösség rituális fürdőjének épületét és magát a fürdőmedencét is. A mikve víze a legtisztább természetes élővízből kell, hogy származzon^[1]. E célból sok helyen úgynevezett forrásvízes mikvét építettek, amelyeket legtöbbször a padlószint alá, a helyi talajvíz-szint szintjéig sülyesztettek le.

¹ A berlini Walter Rothschild rabbi elmondása alapján.

A források gyakran említik, hogy az épületben rituális fürdő (mikve) is kialakításra került. Az biztos, hogy a Wuderlandgassén működött rituális fürdő.

Az 1938. novemberi pogrom során a zsinagógát feldúlták, de nem rombolták le. A templom elpusztítására – korabeli szemtanúk beszámolóí szerint – az akkori tanító adott utasítást a település fiataljaiak. A háború idején a zsinagóga egyes részeit – saját beszámolóik szerint – az önkormányzat használta irodai célra.

A második világháborút követően a zsinagóga hosszú ideig üresen állt. A rabbi-házban több lakást alakítottak ki.

Az 1980-as években az épületegyüttest az Osztrák Béke és Konfliktuskutató Tanulmányi Központ (ASPR) megvásárolta, és megkezdte felújítását. A zsinagóga a XIX. század második feléből származó mennyezeti díszítését, festményeit is restaurálták. Napjainkban az ASPR könyvtára működik a zsinagógában.

Rabbik

A rendelkezésre álló dokumentumokban fellelhető néhány rabbi neve, bár az anyagok rendkívül hiányosak:

1770-1775	Rabbi Jakab Lebel Rabbi Bär Worms Rabbi Jakab Brody (elhunyt: 1811)
1823	Rabbi Jakob Mattersdorfer
1834	Rabbi Moses Weinrebe
1872-1899	Rabbi Jonas Heinrich ((elhunyt: 1905.06.10.)
1914-1923	Rabbi Felix Blau

A zsidó vallás

a XIX. századi Szalónakon

A modern kor hajnalán, a magyarországi polgári társadalom megteremtésével egy időben, a zsidóságon belül vita alakult ki a továbblépést illetően. Választaniuk kellett, hogy a társadalmi egyenlőség szellemében zsidó identitásukat vallási tevékenységükre korlátozzák, vagy életmódjukban is megőrzik zsidóságukat lemondva a társadalmi integráció lehetőségéről.

A neológ és az ortodox irányzat közötti szakadásra az 1868. december 14. és 1869. február 23. között, Pesten megrendezett Zsidó Kongresszuson került sor. Egy harmadik csoport, amely a kongresszus előtti állapot fenntartását képviselte, egyesült a "Status quo-ante" szellemű hitközségekkel.

A mai Észak- és Közép-Burgenland területén működő zsidó hitközségek, az úgynevezett „Hétközség” („*Siebengemeinden*“ vagy „*Schewa Kehillot*“) szigorú ortodox hitközségekké alakultak. A dél-burgenlandi közösségek a liberálisabb magyar neológ irányzathoz (a reformzsidósághoz) csatlakoztak.

Az ortodox hitközségeket vezető rabbik a vallási irányítás mellett politikai befolyást is akartak gyakorolni közösségük életének számos területén és az iskolarendszer felett, valamint a hagyományos zsidó bíraskodás bizonyos elemeit is fenn kívánták tartani közösségükben.

הקדש ארון			
1 Jaminid	2 Moshe Kosterhagen	3 Philip Hainy	4 Levi Klaus
שולחן			
5 Rothman	6 Zvi Hainy	7 Bluma Katscha	8 Zvi Hainy
9 Zvi Hainy	10 Bluma Hainy	11 Bluma Hainy	12 Bluma Hainy
13 Bluma Hainy	14 Bluma Hainy	15 Bluma Hainy	16 Bluma Hainy
17 Bluma Hainy	18 Bluma Hainy	19 Bluma Hainy	20 Bluma Hainy
21 Bluma Hainy	22 Bluma Hainy	23 Bluma Hainy	24 Bluma Hainy
25 Bluma Hainy	26 Bluma Hainy	27 Bluma Hainy	28 Bluma Hainy
29 Bluma Hainy	30 Bluma Hainy	31 Bluma Hainy	32 Bluma Hainy
33 Bluma Hainy	34 Bluma Hainy	35 Bluma Hainy	36 Bluma Hainy
37 Bluma Hainy	38 Bluma Hainy	39 Bluma Hainy	40 Bluma Hainy
41 Bluma Hainy	42 Bluma Hainy	43 Bluma Hainy	44 Bluma Hainy
45 Bluma Hainy	46 Bluma Hainy	47 Bluma Hainy	48 Bluma Hainy
49 Bluma Hainy	50 Bluma Hainy	51 Bluma Hainy	52 Bluma Hainy
53 Bluma Hainy	54 Bluma Hainy	55 Bluma Hainy	56 Bluma Hainy
57 Bluma Hainy	58 Bluma Hainy	59 Bluma Hainy	60 Bluma Hainy
61 Bluma Hainy	62 Bluma Hainy	63 Bluma Hainy	64 Bluma Hainy
65 Bluma Hainy	66 Bluma Hainy	67 Bluma Hainy	68 Bluma Hainy
69 Bluma Hainy	70 Bluma Hainy	71 Bluma Hainy	72 Bluma Hainy
73 Bluma Hainy	74 Bluma Hainy	75 Bluma Hainy	76 Bluma Hainy
77 Bluma Hainy	78 Bluma Hainy	79 Bluma Hainy	80 Bluma Hainy
81 Bluma Hainy	82 Bluma Hainy	83 Bluma Hainy	84 Bluma Hainy
85 Bluma Hainy	86 Bluma Hainy	87 Bluma Hainy	88 Bluma Hainy
89 Bluma Hainy	90 Bluma Hainy	91 Bluma Hainy	92 Bluma Hainy
93 Bluma Hainy	94 Bluma Hainy	95 Bluma Hainy	96 Bluma Hainy
97 Bluma Hainy	98 Bluma Hainy	99 Bluma Hainy	100 Bluma Hainy

A templomi ülések jegyzéke (Burgenlandi Tartományi Levéltár)

A reformerek az Ausztria és Magyarország között 1867-ben létrejött kiegyezést és a zsidók és nem zsidók közötti teljes jogegyenlőség törvénybe iktatását követően a zsidó hitközségeket kizárólag vallási intézményként szándékoztak megújítani, és életkörülményeiket a lehető legjobban a polgári családokéhoz kívánták igazítani.

A megújulás elemei a következők voltak:

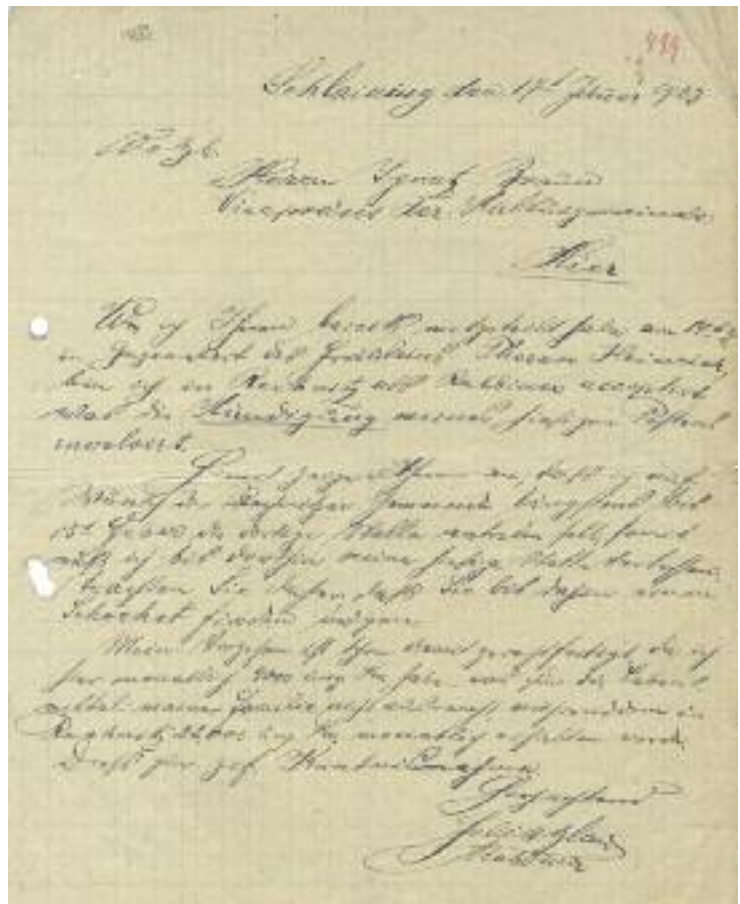
- A német és magyar nyelven történő prédikáció bevezetése a zsinagógában
- Egyházi zene bevezetése orgonakísérettel
- Német illetve magyar nyelvű sírfeliratok
- A katonai szolgálat elfogadása
- A magatartási kódex sok száz, a viselkedés formáját szabályozó törvényének csökkentése és a modern életviszonyokhoz történő igazítása

A szakirodalom rendszeresen hangsúlyozza, hogy a szalónaki zsidók erősen az ortodox irányzatot képviselték, illetve a "Status quo-ante" szellemű hitközségekhez számítottak.

A szalónaki hitközség legtöbb tagja azonban ekkorra már nem élt együtt a zsidó közösséggel, mert egy részük elszigetelten, kis településeken lakott, és így nem tudta betartani az ortodox zsidókra vonatkozó szigorú vallási előírásokat.

Az utolsó rabbi, Felix Blau, 1923-ban hagyta el Szalónakot. Először Rohoncra ment, a reformzsidóság egyik legbefolyásosabb hitközségébe. A szalónaki zsidókról készített fényképeken látszik, hogy az emberek nem lehetnek ortodox zsidók: sem a férfiak, sem a nők nem fedték be a fejüket, ruházatuk pedig nem tér el más szalónaki lakosokétól.

Megőriztek ugyanakkor néhány vallási gyakorlatot, mint például az étkezésre vonatkozó szabályokat (Szalónakon az 1920-as évekig működött sakter), vagy a Szombat-ra (Sábát), mint pihenőnapra érvényes előírásokat. A háztartásokban egy „Schabbesgoj“-t, egy nem zsidó kíséretet alkalmaztak, aki így szombaton is minden olyan tevékenységet el tudott látni a házban, amely egy hithű zsidó számára tiltva volt, mint például a tűzgyújtás, vagy a villanyvilágítás felkapcsolása.

Felix Blau rabbi felmondólevele, 1923
(Burgenlandi Tartományi Levéltár)

Városszalónakon a zsidó Temetkezési Egylet (Chewra Kadischa) 1814-ben alakult. Különleges szerepet töltött be a zsidó közösség életében. Alapvető célja az volt, hogy minden ember egyenlő kegyeleti szolgáltatásban részesüljön. Az Egylet legfontosabb tevékenységei közé tartozott a beteglátogatás, ima a halottas házban, a hozzátartozók támogatása és vigasztalása, és végül a hagyományoknak megfelelő temetési szertartás megszervezése. A szalónaki egyesületi tagok névsora máig fennmaradt.

A zsidó temetés

A holttestet megmossák, és miután a rituális előírásoknak megfelelően megtisztították, fehér vászonba burkolják és egy egyszerű, gyalulatlan deszkából készült koporsóba helyezik.

A halott utolsó útra történő elkísérését és a temetésen való részvételt egyházi parancsolat (micvá) írja elő, tehát a vallási kötelezettségek közé tartoznak. A gyászmenet elején a Temetkezési Egylet (Chewra Kadischa) elöljárója halad, hogy adományokat gyűjtsön, őt követik a hozzátartozók, majd maga a koporsó, mögötte a Temetkezési Egylet vezetősége a rabbival, utánuk pedig a többi gyászoló következik. A menetet az asszonyok zárják. Az Egylet tagjai engedik le a koporsót a sírba, és sírhantot emelnek föléje. A sírnál az Istent dicsőítő gyászimát (kaddis vagy kádis) a legidősebb fiú mondja el. A gyászolók – a gyász jeleként – megszagatják ruhájukat.

A temetést a lehető leggyorsabban kell elvégezni, ha lehet még a halál beállta napján, vagy az azt követő napon. Ezen előírást azonban Szalónakon nem mindig tudták betartani, mert gyakran hosszabb ideig kellett várniuk a távolabb élő rokonok megérkezésére.

Magyarázat:

A kaddis (arámi eredetű szó, jelentése: „szent”) a zsidóság egyik legfontosabb imája. Egy megszentelő ima (ld. a héber kadosch „szent” szót), amit csak a tíz felnőtt zsidó férfi (a minjen vagy minján) jelenlétében lehet elmondani. A kaddist ezen kívül a halottak emlékére mondják el. Egy haláleset követően a szűkebb családi körben a legközelebbi férfi hozzátartozó tizenegy hónapon át naponta elmondja ezen imát:

„Dicsérjük és magasztaljuk az Ő nagy nevét az Általa teremtett világban, s teljesedjék be uralma a mi életünkben és napjainkban, s Izrael egész háza életében, mielőbb, s mondjátok együtt: úgy legyen. Legyen az Ő neve áldott mindörökké. Legyen áldott, tiszteletteljes, fenséges, dicsőséges és magasztos az Ő szent neve, aki áldásra méltó. Áldott Ő! Minden valaha elmondott áldásmondásnál, ódánál, himnusznál és vigasztaló éneknél emelkedettebben, s mondjátok együtt: úgy legyen. Legyen nagy békesség és élet számunkra és egész Izrael számára, s mondjátok együtt: úgy legyen. Aki békét szerez a magasságban, Ő teremtsen békét számunkra és egész Izrael számára, s mondjátok végül: Ámen, úgy legyen!”

A „Chewra Kadischa“ könyvének címlapja. A XIX. század közepe. (Kép: Wolfgang Meyer)

Sírkő a második zsidó temetőből

„Égre emelte tekintetét és
I(tt fekszik) ny(ugalomban)
A tisztelt és nemes
Wolf Úr

Fotó: Andreas Lehner
(Önkormányzati Levéltár, Városszalónak)

Kevés forrás áll rendelkezésünkre a szalónaki zsidó temetőkről. A helyi hagyomány azt tartja, hogy a ma ismert két temető mellett egy harmadik, sokkal régebbi temető is létezett a várostól keletre, a Fehér-patak völgyébe ereszkedő domboldalon. (A szláv „posványos víz” értelmű Tohony szóból ered a völgy mai német neve: Tauchental, a „Búvópatak völgye”). A harmadik temetőnek máig nem sikerült a nyomára bukanni.

A második temető kialakításához a zsidó közösség 1780-ban megvásárolt egy kertet a mai Bástyaközben. Attól az évtől 1883-ig temetkeztek oda.

A legrégebbi fennmaradt sírkő felirata így hangzik: „Sámuel, Löb fia, a pinczowi Abele ben Jochana Krakau fia, elhunyt csütörtökön, 5578. Cheschwan havának 16. napján” (1817. október 16-án)

Egy, a Moses Leopold által 1927-ben készített, a sírfeliratokat vizsgáló tudományos elemzésből tudjuk, hogy a szalónaki zsidó közösség kapcsolatban állt az ortodox zsidóság központjainak számító Kismarton (Eisenstadt) és Nagymarton (Mattersburg), valamint egyes lengyel városok közösségeivel. A lengyel bevándorlás ténye a sírfeliratok alapján bizonyítható.

Magyarázat a zsidó temetőkről:

Az elhunytak nyugvóhelyét különös gonddal védik és őrzik. Általános felfogás szerint az elhunyt egy másik világban tovább él, továbbra is osztoznak vele örömben és bánatban, mi több szükség vagy veszély esetén vigaszt és tanácsot is adhat. A temetőt az „Élet Házának”, az „Örökkévalóság Házának” vagy „jó” vagy akár „szent helynek” is tekintették. Onnan támadnak fel majdan a lelkek, és a messiás eljövetelkor valamennyien zarándokútra indulnak Jeruzsálembe, a Szentföldre. A földi élet csupán átmeneti lakóhely, amelyben az ember vendégként tartózkodik.

A sírköveken – gyakran bibliai idézetek kíséretében - olyan jelképeket találhatunk, mint például a hétágú gyertyatartó (menóra), a pálmaág (luláv), vagy a kultikus citrusféle gyümölcs, az etrog.

A nevek mellett feltüntetik a születés és a halálozás dátumát (leggyakrabban a hagyományos zsidó időszámításnak megfelelően, amikor is a világszerte használt évszámhoz még 3761 évet számítanak hozzá), néha az elhunyt foglalkozását, származását, és családtagjai (pl. apja, felesége) nevét is.

Kívánságok is megfogalmazódhatnak, mint például „Békét Izraelnek” „Békés álmokat”, vagy „Távozzon lelke az örök életbe, lelke legyen az életé”.

A nácik meggyalázták ezt a temetőt. A márvány és gránit sírköveket 3.000 birodalmi márkáért eladták a felsőöri Fiedler kőfaragó üzemnek.

E temető területe a második világháborút követően - a felsőöri hitközség jogutódjaként – a gráci (Graz) izraelita hitközség tulajdonába került. Ők egy magánszemélynek adták el. Igazából egy zsidó temető eladása „elképzелhetetlen”, ellentmond még a temetőről alkotott legalapvetőbb zsidó felfogásnak is. 2002-ben a burgenlandi tartományi kormányzat, a Schalom Egyesülettel együttműködve, a fennmaradt sírkövekből egy emlékfalat alakított ki a temető még ma is álló fala mentén.

A harmadik, a Felsőőrre vezető út mentén fekvő temető telkét 1869-ben vásárlás útján szerezték be. Ezt követően - tíz évig - mezőgazdasági célra hasznosították, majd 1883-tól 1938-ig temetkeztek e területre.

Abrechnungsjahr: 194	Haushaltsstelle	Sachbuch S. Nr. (gleichmäßig belegen)	Hauptbuch Nr. 285/42
----------------------	-----------------	---------------------------------------	----------------------

Einnahme-Anordnung (mit Anlagen)

Ich weise die ^{Gemeinde-}Stadt- ^{Rasse} *ARIEU* hiermit an,
 von *Jean Rudolf Fiedler, Obermaier*
(Stamm, Wohn, Wohnort bei Zahlungseinstellung)
 für *50 Stk. Marmor in 5 Granitgruppen u. Schützeng*
(siehe die Zeichnung beiliegend 19)
in Person Stamm von Obermaier in Gyllid. Nr. 7. 1. 1/2 - 942 Landne
 RM. 3000 Rpf.
 in Worten Reichsmark Arbeitsausweis Rpf.
 einzuziehen und zu vereinnahmen.
, den 12. Dez. 1942 194
 Der Bürgermeister:
 Für die Richtigkeit der Leistung:
 Für die Richtigkeit der Berechnung:
 Bemerkung: (Eingang im Wege der Postsparkasse)
 Zahlungsbestätigung: Den oben angeführten Betrag habe ich am heutigen Tage eingezahlt.
, den 12. Dez. 1942 194

 Berichterst.

A burgenlandi zsidó közösségek elvándorlása 1900 és 1938 között indult meg, elsősorban Bécs vagy más osztrák városok irányába. Az alsóausztriai Neunkirchen, vagy a Bécs melletti Baden zsidó kultúrközösségeit jórészt az egykori őrvidéki zsidók hozták létre.

1920-ban Rohoncon (Rechnitz) már csak 187 zsidó élt, Felsőőrön (Oberwart) 89, Szalónakon (Schlaining) 56, Nagyszentmihályon (Großpetersdorf) 43, Pinkafőn (Pinkafeld) 30, Tarcsafürdőn (Bad Tatzmannsdorf) 19, Csajtán (Schachendorf) 12, és más településeken összesen még 32 főből állt a zsidó lakosság.

Az 1930-as években még Szalónakon maradt zsidó családok számára vonatkozó adatok eltérnek egymástól. 1934-ben 19 zsidó személyről írnak. A ma még élő kortársak Gisela Braun, férjezett nevén Löwy, Ilona Heinrich és leánya Marietta, a Breuer család és Alfred Mayer, Adolf Steiner tanító, az üveges vállalkozást vezető Ebenspanger család nevére emlékeznek, valamint két zsidó személyre, akik valószínűleg az akkori helyi kórház és szegények otthona épületében (ma Fő tér 12.) éltek. A rendelkezésre álló dokumentumokban (a helyi önkormányzat jegyzőkönyve) szerepel az elszegényedett Karl Hirschler, akinek a helyi zsidó és nem zsidó lakosság egyaránt biztosított étkezést.

Olga Mayer

Alfred Mayer boltot vezetett a Lange Gasse 1. szám alatt. Közös házában élt a **Breuer családdal**.

„Mayer kereskedő urat jótékonykodásáról ismerték, aki 'ott segített, ahol tudott'. Különösen a világgazdasági válság alatt és az általános munkanélküliség idején segített sok munkáscsaládon azzal, hogy számukra hitelt adott, átsegítve ezzel őket a legnehezebb időkön.” (Gerhard Baumgartner)

Adolf Steiner tanító köztiszteletben álló személy volt Szalónakon. Ő, és felesége, **Ernestine**, a Rabbiházban laktak.

Balról jobbra: Ernestine és Adolf Steiner, Fany Bogad

Az **Ebenspanger** család a Lange Gassén lakott és üveges vállalkozást vezettek.

Jakob Ebenspanger

Ilona Rádócz (lánykori nevén Heinrich), Éva Rádócz, Juli Rádócz

Ilona (Helene) Heinrich asszony **Ludwig Rádócz** képzőművész felesége volt. A művész festményei a szalónaki katolikus templomban egészen annak felújításáig láthatóak voltak.

Leányuk, **Marietta** (Mariska) - akire az idősek még ma is szeretettel emlékeznek vissza – 1932-ben született. 1935-ben Ilona és Ludwig Rádócz elváltak. Ilona Mariettával Szalónakon maradt. Ludwig Rádócz Éva nevű lányával Magyarországra költözött. Ott nyoma veszett. Marietta soha nem hallott többet féltestvére felől.

Gisela Braun

Gisela Braun - Ignaz Braun lánya - vezette a Braun vegyesboltot (a mai Rochusplatz 4. számú házban). Gisela Braun a felsőri kereskedővel, Eduard Löwyvel 1937-ben megtartott esküvőjére még ma is sok idősebb szalónaki emlékszik.

Színjátszó csoport: Heinrich Ilona középen, szolgálólány jelmezből (Glösl fényképgyűjtemény)

Szalónakon a zsidók és a keresztények évszázadokon át éltek együtt. A két közösség tagjai szoros barátságot ápoltak egymással. A gyermekek és fiatalok között baráti kapcsolatok alakultak ki.

A keresztények részvétele a zsidók társadalmi és vallási életben, és fordítva is, teljesen szokásos és természetes volt.

„... A különböző ceremóniákon a keresztelőtől az esküvőn át a temetésig mindenki részt vehetett.” (Josef Schmidt)

„Fiatal srácként eljártunk a zsinagógába. ... mindig örömmel fogadtak minket a zsinagógában.” (Karl Ulreich)

(Az idézetek egy, a Gottfried Pröll által Karl Ulreich-hel és Josef Schmidt-tel készített, az ORF-ben elhangzott interjúból származnak.)

Nemritkán szerveztek közös szabadidős programokat is.

*Rádócz Lajos festőművész volt, és a római katolikus plébániatemplomban dolgozott.
(Glösl fényképgyűjtemény)*

A gazdasági és a társadalmi kapcsolatok természetesen elkülönültek egymástól. Valójában inkább a két közösség egymás mellett éléséről, mint együttéléséről beszélhetünk.

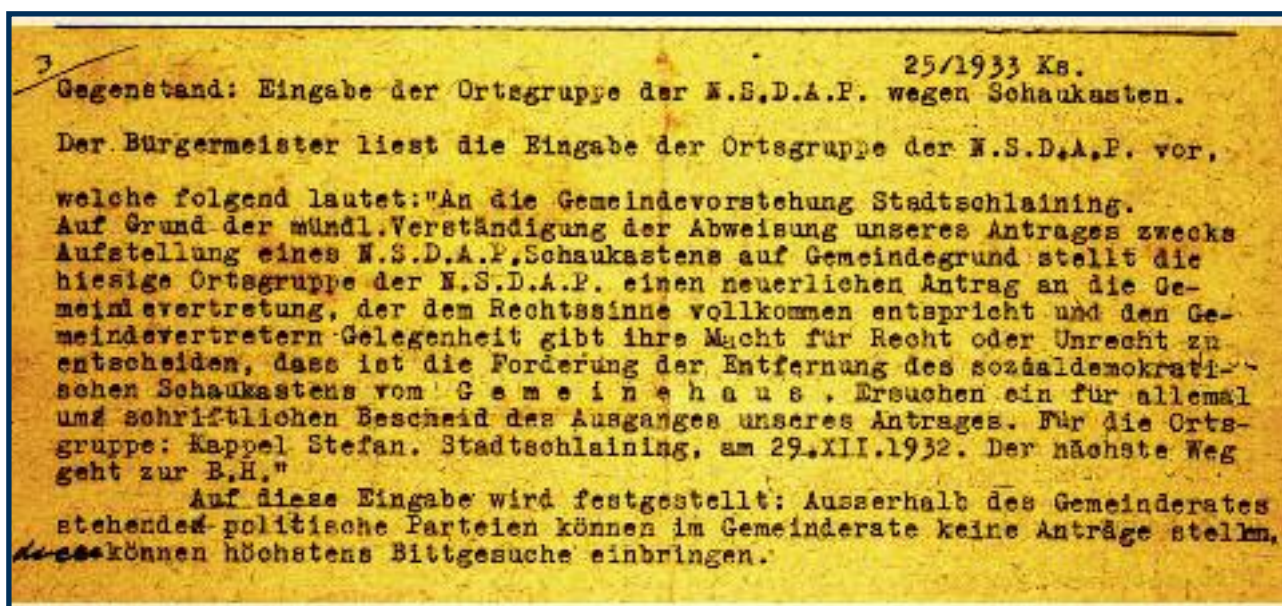
Házasságkötésre nem nagyon került sor zsidók és keresztények között. A szalónaki önkormányzat házassági anyakönyveiben két olyan bejegyzés található, amely szerint zsidó nő katolikus férfihoz ment feleségül.

1926. július 17-én a szalónaki Grünwald Stefánia (Stefanie Grünwald) zsidó származású hajadon házasságot kötött a bécsi születésű Karl Friedrich Hofmann vállalkozóval. Lakcímük a város antimont kitermelő bányásznegyedében volt: Bergwerk, Antimonhütte – Schloss.

1931. április 16-án Heinrich Ilona (Helene Heinrich) házasságra lépett Rádócz Lajossal (Ludwig Rádócz) akit a városszalónaki önkormányzat házassági anyakönyve katolikusként jelöl meg. Biztosan állítható ugyanakkor, hogy Rádócz Lajos magyar zsidó családból származott.

A Nemzetiszocialista Német Munkáspárt (NSDAP) - Hitler mozgalma – bécsi szervezete 1926. május 4-én alakult meg. A németországi párt mintájára, amelynek magát teljesen alávetette, 1927-ben minden osztrák szövetségi tartomány élére egy Gauleitert, „tartományi kormányzót” állítottak.

Burgenlandban a párttal szimpatizáló Tobias Portschy (1905-1996) építette ki a szervezetet. Az 1930-as évek elején még szalónakiak közül is voltak aktivistáik.

Önkormányzati jegyzőkönyv, 1933

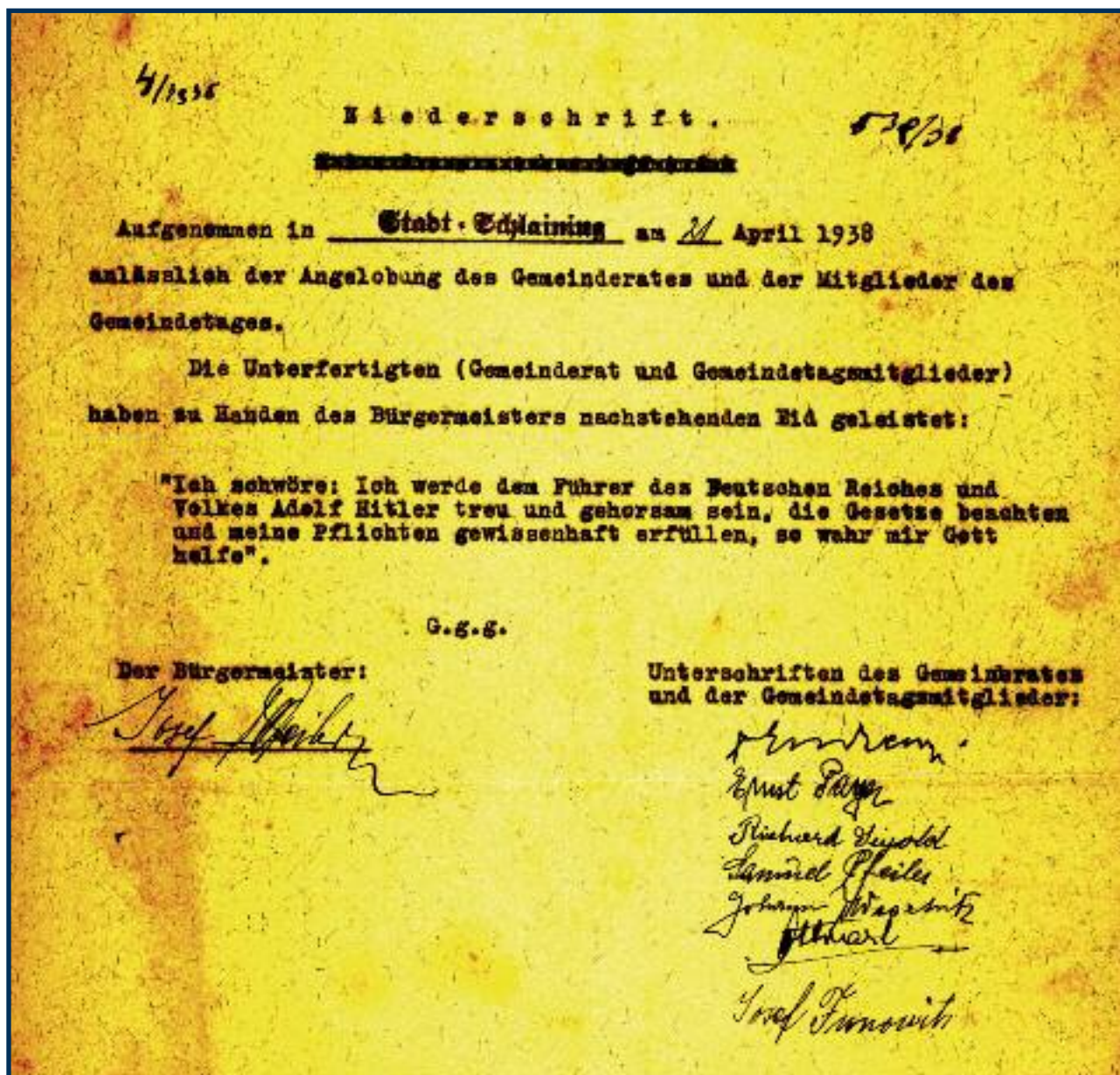
A náci párt (NSDAP) 1933 júniusi betiltását követően, a párttagok vagy - Tobias Portschyhoz hasonlóan – „illegálisan” dolgoztak tovább, vagy kiléptek a pártból, vagy Németországba menekültek. Dél-Burgenland irányítását a stájerországi „Gauleitung” (náci regionális vezetés) vette át, és látta el nemzetiszocialista propagandaanyaggal. Így módon a burgenlandi nemzetiszocialista mozgalom (földalatti szervezkedésként) tovább terjeszkedhetett.

Már 1938. március 11-én, egy nappal a német csapatok ausztriai bevonulása előtt, Tobias Portschy bejelentette, hogy őt nevezik ki tartományi vezetőnek. A burgenlandi tartományi vezetés tagjait letartóztatta, és azonnal személyi változásokat vezetett be.

Egy nagy nemzetiszocialista tiltakozó gyűlés megszervezésére került sor Felsőőrön azon népszavazási kérdés ellen, hogy a polgárok akarnak-e „egy szabad és német, független és szocialista, keresztény és önálló Ausztriában” élni (ez volt a Hazafias Front jelszava). A gyűlést március 13-ára tervezték és 14 ezer résztvevőre számítottak a járás településeiből. Azokon a napokon, amikor a nemzetiszocialisták ú.n. „felfordulásokat” szerveztek, sor került néhány olyan tömegtüntetésre Felsőőrön, amelyen sok szalónaki is részt vett.

Dr. Rudolf Kropf egyetemi tanár így emlékezik: „A szüleim mesélték, hogy a szalónaki nácik busszal, vagy teherautóval utaztak a felsőöri gyűlésre. Visszatértükkor a Fő téren fenyegetően léptek fel a szalónaki zsidókkal szemben, sértegetve őket, akiket ez félelemmel töltött el.”

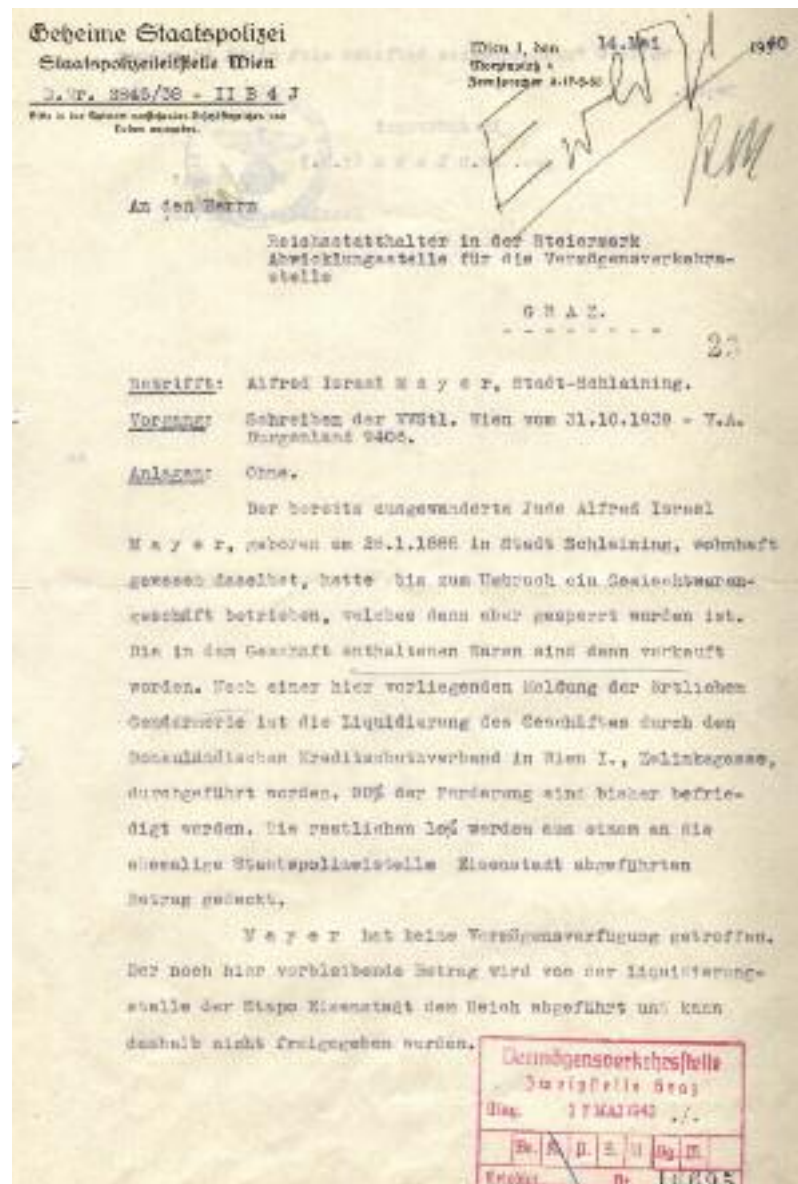
A római katolikus egyház is felsorakozott Adolf Hitler és a nemzetiszocializmus mögött: minden katolikus figyelmét felhívták arra, hogy teljesítsék kötelességüket, és kövessék az „Anschluss” intézkedéseit. Hogy a nemzetiszocializmus szelleme látható is legyen, az egyházhoz tartozó minden épületet a jövőben horogkeresztes zászlóval kellett feldíszíteni. Szalónakon a polgármester és a képviselőtestület tagjai április 21-én hivatalosan is felesküdték Adolf Hitlerre.

Ismereteink szerint az 1938-ig Szalónakon maradt zsidó családok közül mindegyiknek sikerült időben elhagyni az országot. Gisela Braun-Löwy és Eduard Löwy, Ilona (Helene) Heinrich-Rádócz és leányuk, Marietta, valamint Alfred Mayer az Egyesült Államokba menekült. Jakob Breuer és felesége sorsáról nincs írásos bizonyíték. Olga Mayernek, aki tudomásunk szerint az ő nevelt lányuk lehetett, sikerült szintén Amerikába menekülnie.

„Néhányuknak sikerült időben elmenekülni. Mayer úr esetében az történt, legalábbis így hallottuk, hogy őt másnap reggel le kellett volna tartóztatniuk, és mégis sikerült elmenekülnie. Amerikába menekült, és pontosan így menekült el a Braun család is. Breuer [valójában Mayer – a szerző megj.] Olga szintén elmenekült és azóta már kétszer járt itt Amerikából. A többiekről csak azt tudtuk, hogy sikeresen megérkeztek Amerikába. Később visszajöttek az unokaöccseik és unokáik, vagy gyerekeik és eladták a házaikat.

(Az idézet egy, a Gottfried Pröll által Karl Ulreich-hel és Josef Schmidt-tel készített, az ORF-ben elhangzott interjúból származik.)

A Mayer-féle árjásítási akta, Burgenlandi Tartományi Levéltár

Kisajátítások

Úgy tűnik, hogy március végéig a zsidók vagyontárgyai elleni támadások koordinálatlanul folytak. Ezen rablótámadások során eltulajdonították a boltok árukészletét, de elloptak készpénzt, ékszert, sőt még bútort és lakberendezési tárgyakat is. A Gestapo végül fellépett ezen ún. „vad árjásítás” ellen. Minden zsidó üzembe és boltba egy „közreműködő ügyintézőt” helyeztek ki. (A Mayer-féle árjásítási akta, Burgenlandi Tartományi Levéltár)

Mindez azonban nem titokban és csendben történt. Azon településeken, ahol zsidó vagyon volt található, a kifosztás mindenki szeme előtt zajlott, mindenki számára nyilvánvaló volt, az újságok is szégyenérzet nélkül írtak róla.

Ursula Mindler: "Sokat tudnék mesélni, ezért inkább nem mondok semmit...",
Oberwart 1938, Kiadó: lex liszt 12, Oberwart 2008

A burgenlandi zsidó hitközség tulajdona épületeket, telkeket és ingóságokat (lakberendezési tárgyakat), valamint zsinagógákat és kegytárgyakat tartalmazott. A temetők tulajdonosaként a hitközség mellett megemlítették az ún. temetkezési egyleteket, a „Chewra Kadischá”-t is. Egy Moszkvában található, „A Bécsen kívüli izraelita hitközségek és ‚Chewra Kadischa’ egyesületek ingatlanjai” című felsorolásban a RSHA (a „Birodalmi Biztonsági Elöljáróság”) a következő vagyontárgyakat rögzíti, amelyek a felsőöri hitközség tulajdonaként, de szalónaki helyi közösség ingatlanjaként lettek nyilvántartásba véve.

Forrás: Forrás: Osztrák Történészbizottság, 17/3 kötet: Gerhard Baumgartner/Anton Fennes/Harald Greifeneder/ Stefan Schinkovits/Stefan Tschögl/Harald Wendelin, „Árjásítás”, elkobzott tulajdon, kárpótlás és kártérítés Burgenlandban. Bécs, München, 2004, 72. o.

A felsőőri hitközség ingatlanlistája a szalónaki helyi közösség tulajdonával együtt:

- 1 Templomépület udvarral Szalónakon (műemlékvédelem alatt)
- 1 Templomépület udvarral és faházzal Felsőőrön
- 1 Lakóház az alkalmazottaknak Felsőőrön
- 1 Lakóház az alkalmazottaknak Szalónakon
- 1 Temető ravatalozóval Felsőőrön
- 1 Régebbi, betelt temető ravatalozóval Szalónakon (műemlékvédelem alatt)
- 1 Új temető és ravatalozó Szalónakon
- 1 Temető Nagyszentmihályon
- 1 „Zsidómező”-nek nevezett mezőterület (1 hektár) Szalónakon, valamint erdős rész Szalónak lakóterületén

A "Chewra Kadischa" ingóságai (nincs ingatlantulajdon)

1938-ban a szalónaki hitközség a felsőőri hitközséghez tartozó helyi közösség volt, ezért tulajdonosként is szerepelhetett. Egy 1940. július 31-én kelt szerződés szerint a következő ingatlanok kerültek vásárlás révén a települési önkormányzat tulajdonába: a zsinagóga, a két temető, valamint néhány további telek.

Döntéseket hoztak a temetők védelme érdekében. Hamarosan megmutatkozott azonban, hogy ezeket a javaslatokat nem gondolták komolyan.

„A vevő tudomásul veszi, hogy az eddig temetkezési célra hasznosított telkek vonatkozásában törvényi építési tilalom van érvényben az utolsó temetést követő, hivatalosan meghatározott időintervallum végéig. A vevő köteles a törvényben meghatározott tilalmi időszakban a megvásárolt telken található temetőt bekerítve tartani és azt semmilyen világi célra nem használni addig, amíg az illetékes hatóság a tilalmat fel nem oldja.”

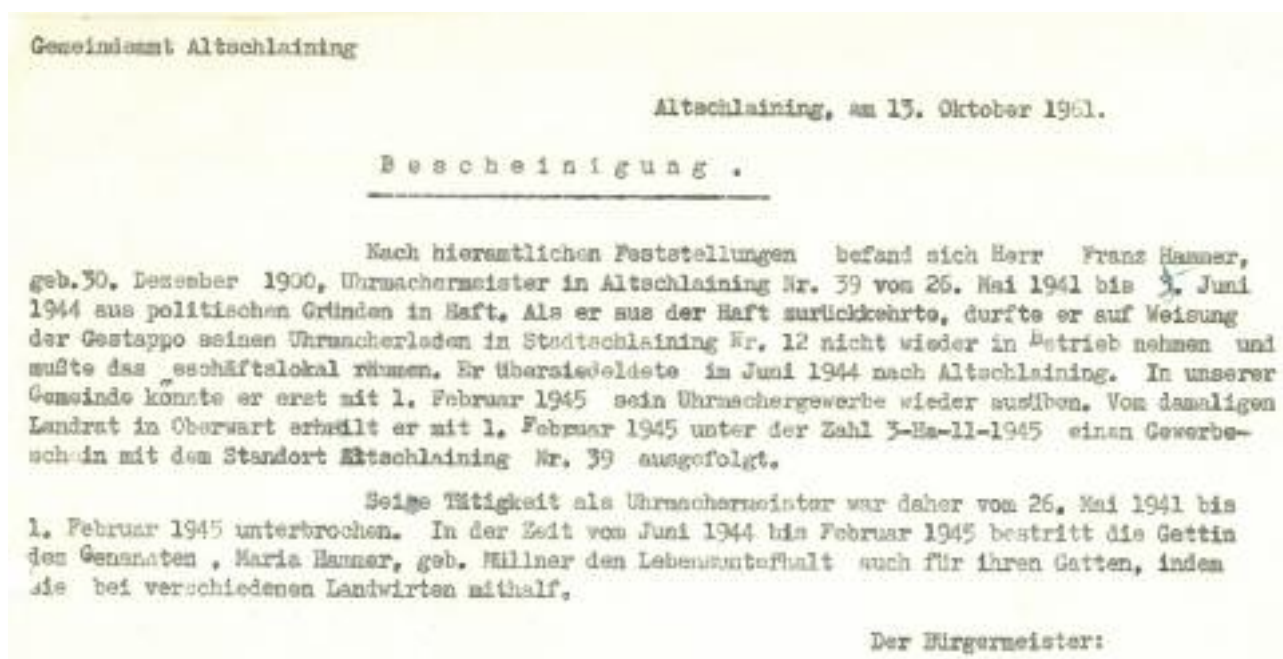
A tartományi vezetés döntésének megfelelően, 1942-ben a temető területét beolvasztották és a sírköveket eladták..

Ellenállás

Más országoktól eltérően, Ausztriában az ellenállóknak olyan környezetben kellett tevékenykedniük, amely tele volt informátorokkal és a rezsim fanatikus támogatóival. A legnagyobb szervezett csoportosulások a munkásmozgalomhoz és a katolikus-polgári táborhoz tartoztak.

Az egyes ellenálló csoportokat politikai, ideológiai, vallási, társadalmi, etnikai és osztrák hazafias motivációk mozgatták.

Burgenlandban és Szalónakon elsősorban a nem szervezett ellenállás volt jellemző, vagyis az ellenzéki érzemű egyéni ellenállók tevékenysége dominált. E tevékenység a náciellenes magatartástól és a hatalmat kritizáló kijelentésektől a tiltott külföldi rádióadók hallgatásán és a dezertáláson („Fahnenflucht“) át egészen az üldözötteknek (pl. zsidóknak, külföldi vendégmunkásoknak, hadifoglyoknak és másoknak) felkínált segítségnyújtásig terjedt.

Jelenleg 38 olyan - Szalónakról származó - zsidó lakos nevét ismerjük, akiket a nemzeti-szocialisták meggyilkoltak.

(Forrás: Burgenland tartomány áldozatnyilvántartási adatbankja)

Vezetéknév	keresztnév	szül. dátum	utolsó cím	deportálás dátuma	elhalálozás dátuma	elhalálozás helye
Brandl	Zsafia	1878	Komitat Vas	1944		Auschwitz
Burger	Richard	30.08.1880	München	16.11.1938		Dachau
Ebenspanger	Dezső	1902 (1903?)	Szombathely			
Ebenspanger	Rosa	1862-1870?	Stadtschlaining			
Eisenstädter	Moritz	16.09.1867	Wien	21.08.1942	02.01.1943	Theresienstadt
Fellner	György		Veszprem	1944		Auschwitz
Fleischmann	Laura Rachel	1885 (1880?)	Komarno	1944		Auschwitz
Glück	Katarina	1874		16.4.1942		Nitra/Lublin/ Rejowiec lubelski
Heinrich	Alexander	8.12.1894	Martonvásár / Fejér	1944		Auschwitz
Heinrich	Arthur	23.07.1885	Wien	29.3.1942	27.04.1942	Theresienstadt
Heinrich	Ilona	1892	Szombathely	1944		Auschwitz
Heinrich	Moritz					
Hoffmann	Szerafin	1887	Szombathely	1944		Auschwitz
Holzer	Ilona	1892	Pistiany	1944		Auschwitz
Jaul	Hugo	15.09.1893	Wien	27.10.1939		Nisko
Jaul	Ludwig	4.1.1885	Wien	31.8.1942	04.09.1942	Maly Trostinec
Jaul	Mathilde	19.11.1882	Pflegeanstalt "Am Steinhof"	8.8.1940		Tötungsanstalt Hartheim
Klein	Helena	1892		27.4.1942		Nove mesto nad vahom /Naleczow
Klein	Ignatz	8.6.1880	Wien	?? .10.1942		Russ. Lager
Kohn	Adele	1880	Kőszeg	1944		Auschwitz
Kopstein	Malvina	24.12.1872		1942		Bjelovar (YU)
Kornfein	Bela	1884	Samobor / Savska / YU	1942		
Löwensohn	Bela	14.7.1882	Wien	6.2.1942		Riga
Löwensohn	Helene	06.8.1892	Wien	6.2.1942		Riga
Löwensohn	Otto	23.4.1891	Wien	20.10.1939		Nisko
Löwensohn	Walter	1894	Zalaegersze			
Politzer	Katharina				16.4.1942	Nitra/Rejowiec
Pollitzer	Katharina	3.7.1874	Wien			unbekanntes Lager
Rosenberger	Moritz	1.4.1871	Wien	10.7.1942	23.09.1942	Treblinka
Salamon	Hugo	20.7.1887	Budapest	1944		Mauthausen
Schulz	Regina Rachel	23.5.1896	Wien	1942		Izbica
Schulz (Scholz)	Alexander	11.4.1889		1942		Izbica
Singer	Elisabeth	4.9.1885	Komarno	15.6.1944		Auschwitz
Steiner	Anna	1.9.1878	Anstalt Ybbs	21.8.1940		Tötungsanstalt Hartheim
Weiss	Josefine	21.7.1879	Wien	20.8.1942	23.10.1944	Auschwitz
Würzburger	Johanna	17.5.1865		28.6.1942	15.10.1942	Theresienstadt
Würzburger	Laura	22.4.1877	Wien	14.7.1942	23.09.1942	Treblinka
Würzburger	Viktor	12.9.1895	Wien	05.6.1942		Izbica

Nácitlanítás

1945-ben, a Német Birodalom katonai kapitulációját követően, Ausztriának szembe kellett néznie a problémával, hogy hogyan kezelje az egykori nemzetiszocialistákat (és a nemzetiszocializmust). 1945 május 8-án az ideiglenes állami kormányzat törvényt hozott a náci párt (NSDAP) és minden hozzá kapcsolódó szervezet betiltásáról (a „betiltásokra és háborús bűnösökre vonatkozó törvény”). Minden személynek, aki 1933 július 1. és 1945. április 27. között a náci párt, vagy bármely szervezetének (SS, SA, NSKK, NSFK, stb.) tagja volt, regisztráltatnia kellett magát, és nem vehetett részt az 1945. évi parlamenti választásokon. A parlament 1946-ban elfogadott egy „náci törvényt”, amely a nyilvántartásba vett 524 ezer nemzetiszocialistát három csoportba osztotta (háborús bűnös, elkövető és elkövetésben segédkező, együttműködő „Mitläufer”).

A népbíróságok 43 személy esetében hoztak halálos ítéletet. Számos, vezető tisztséget betöltő náci mindössze szabadságvesztést kapott. Stájerország náci tartományvezető-helyettesét (Gauleiterstellvertreter), Tobias Portscht, 1949-ben 15 év fegyházra és teljes vagyonelkobzásra ítélték, amibe beszámították az 1945 júniusától 1949-ig előzetes letartóztatásban már letöltött időt. Nem egészen hat, börtönben töltött év után, 1951. február 22-én Portscht kegyelmet kapott.

A mintegy 480 ezer, a náccal együttműködő személynek pénzbüntetést kellett fizetnie. 170 ezer személyt – részben csak átmeneti jelleggel – elbocsátották a közszolgálatból és eltiltották a vállalkozástól. 1948-ban végül a parlament amnesztiát hirdetett a kollaboránsoknak, így ők az 1949. évi parlamenti választásokon ismét választójoggal rendelkeztek. Sok elkövető részesült a következő években köztársasági elnöki kegyelemben. Az általános amnesztiára 1957-ben került sor.

A zsidó vagyonnal kapcsolatos intézkedések

A hitközségek vagyona visszaszállt jogutódjaikra. Ilyen volt a bécsi Izraelita Hitközség és a gráci Izraelita Hitközség. Ez utóbbi illetékessége csak a gyanafalvi, németújvári és felsőőri járásra terjedt ki és ez máig is így van. A hiányos helyismeret és a tulajdon egykori lefoglalásával kapcsolatos hiányos dokumentáció azonban a legtöbb esetben lehetetlenné tette a gráci hitközség számára az ingatlanok és a temetők beazonosítását, így azok a helyi önkormányzatok vagy magánszemélyek tulajdonába kerültek.

Őrvidéken az „árjásított” magáningatlanok nagy, 91,6 százaléka visszakerült tulajdonosához. Igazából e régióban a zsidó tulajdonosok mintegy egyharmada

- soha nem vesztette el a telekkönyvileg bejegyzett tulajdonát,
- egy kárpótlási eljárás során visszavezették tulajdonjogát a telekkönyvbe,
- vagy a jóvátételi eljárás keretében az új tulajdonosoktól kártalanítást kapott.

E kártalanítási összegek gyakran nem feleltek meg az ingatlan valós értékének, mivel a szovjetek által megszállott területeken a jövőre vonatkozóan nagy bizonytalanság uralkodott.

Egészen más volt a helyzet a vállalatok visszaadása terén. A Történelmi Bizottság szerint az egykori, zsidó tulajdonban lévő vállalkozásoknak csak 35 százaléka került vissza eredeti tulajdonosához. Az új tulajdonosok a kifizetett vételárat követelték vissza, a cégeket visszakövetelő egykori zsidó tulajdonosok pedig a kiesett üzleti bevételt kérték számon. A legtöbb esetben a felek megállapodást kötöttek, és kölcsönösen lemondtak követeléseikről.

Ingóságok esetében csak akkor került sor kártalanításra, ha a zsidó tulajdonos azokat saját maga fellelte és jogilag visszakövetelte. Mivel 1945 után csak kevés burgenlandi zsidó tért vissza hazájába, az ilyen követelésekre csak ritkán került sor.

A második világháborút követően Ausztria évtizedekig eltitkolta és jelentéktelennek mutatta be nemzetiszocialista múltját, és gyakran beszéltek az országukról, mint „Hitler első áldozatáról”. Még az akkori, 1945 utáni kormány sem vette igazán komolyan a „náciatlanítást”, szükségük volt ugyanis a számos „régiszerbéli” állampogár szavazatára.

A kényszermunkára hurcoltak, vagy a koncentrációs tábolyok foglyainak kárpótlása nehezen kezelhető és sokáig elhúzódó téma volt a politika számára.

Legelőször csak az 1980-as évek végén kipattant úgynevezett Waldheim-ügy (a későbbi köztársasági elnök, Kurt Waldheim eltitkolta náci múltját) hozott fordulatot e téren.

Ma Ausztria már nem csak a náciizmus áldozataként, hanem a nemzetiszocializmussal egykor együttműködő országgént is tekint magára.

Az emlékezéshez szükséges bátorság megszerzése és a XX. század történelméből adódó tanulságok levonása azonban máig sem tűnik mindenütt és minden társadalmi erő számára egyszerűnek. Még távolról sem beszélhetünk egy, a teljes osztrák társadalom számára egységes történelmi tudatról, amely magában foglalná a történelmi emlékezetet, az emlékezés, a gyász és a felelősségvállalás egységességét is.

Szalónak emlékezik zsidó közösségére

Városszalónak – történelmi emlékezetében – máshogy éli meg a nemzetiszocializmus és a vészkorszak időszakát, mint sok más település.

1988 A zsinagóga üresen álló épületét 1988-ban felújították, azóta is az Osztrák Béke és Konfliktuskutató Tanulmányi Központ (ASPR) könyvtárának ad otthont.

A szalónaki központtal működő Osztrák Béke és Konfliktuskutató Tanulmányi Központ egy füzetet adott ki (szerzője Gerhard Baumgartner) „A zsidó közösség története Szalónakon” címmel. A munka előszavában dr. Gerald Mader, az ASPR elnöke, a következőket írta: „A szalónaki zsinagóga jól szimbolizálja Dél-Burgenland történelmének kulturális sokszínűségét. Olyan örökség ez, amely révén szembe-sülhetünk e sokszínűségtől való megfosztás fájdalmas tényével is. Megmutatva azt, hogy hova vezet a kulturális és vallási kisebbségek elnyomása. Nem csak egy kisebbség eltűnéséhez, hanem az egész régió, és az ott élők kulturális identitásának elvesztéséhez is. Az ASPR meggyőződése, hogy békés jövőt csak a múlt történései nek alapos feldolgozását követően építhetünk.”

1990 A „Szalónaki beszélgetések” szimpóziumsorozat az évi témája: Zsidók a határ vidéken. Az őrvidéki és nyugat-magyarországi, valamint a velük határos területeken élt zsidók történelme, kultúrája és élete a középkortól napjainkig.

1993/1994 Tudományos előadássorozat Városszalónakon „A burgenlandi zsidóság története” címmel. (Szervező: a Bar-Ilan Egyetem, Kapcsolódó kiadvány: Spitzer, Schlomo (szerk.), Hozzászólások a burgenlandi zsidóság történetéhez. Konferenciaelőadások), Ramat Gan, 1994

1997/98 A városon kívül, az 1902-ben létrehozott temetőnél emlékművet állítottak, körbe is kerítve a területet.

- 2001 „Welcome to Schlaining” (Isten hozta Szalónakon): A program során egykori szalónaki zsidó családok tagjai (28 fő), illetve az ő leszármazottaik látogattak el, „tértek vissza” Szalónakra az Egyesült Államokból, Nagy-Britanniából, Horvátországból és Izraelből. E látogatás egyrészt alkalmat teremtett az egykori szalónaki zsidó lakosoknak ahhoz, hogy felkeressék hajdani szülővárosukat, lakóhelyüket, találkozzanak egykori szomszédaikkal, és közösen átbeszéljék a múlt ezen fejezetét.
- 2001 óta A zsidó családok történetével és jelenével foglalkozó dokumentumokat, anyagokat, fényképeket és interjúkat folyamatosan gyűjti Városszalónak Önkormányzata.
- 2002 A „Welcome to Stadtschlaining“ projekt részeként, utólagos eseményeként, a második zsidó temető megmaradt sírköveiből emlékmű került felállításra.
- 2008 Történelmi sétaút készült el, amely három állomása (a zsinagóga, a második zsidó temető emlékhelyei és a Városi Múzeum) bemutatja a város zsidó történetét.

Welcome to Stadtschlaining, Glösl fényképgyűjtemény

Köszönetünket fejezzük ki a következő személyeknek segítségükért

Maria Bleier
Regina Espenshade
Mag. Veronika Fichtner
Edith und Karl Glavanovits
Johann Greller
Maria Igler
Maria Ostermann
Johann Osztermann
Josef Schmidt
Amy Trattner
Teresia Treiber
Otilie Zsifkovits

Támogatók

Városszalónak Önkormányzata és Turisztikai Egyesülete
Helmut Bieler tartományi tanácsnok
Franz Steindl tartományi tanácsnok
Herbert Dienstl polgármester
Lisa Fandl
Johann Pleyer

Köszönet a felhasznált képekért:

Horst Horvath, edition lex liszt 12
Ursula Mindler
Dieter Szorger
Rita Münzer

Team:

Andreas Lehner
tervezés, kivitelezés, koordinálás, interjúk

Werner Glösl
ötlet, szervezés és kutatás

Mag.a Eva Schwarzmayer
tudományos vezető, kutatás, szöveg

Mag. Gert Polster
tudományos tanácsadó, kutatás

Univ. Prof. Dr. Rudolf Kropf
tudományos tanácsadó

Dr. Johannes Reiss
tudományos tanácsadó, kiállítási tárgyak

Dr. Gert Tschögl
tudományos tanácsadó, interjúk

Dr. Gerhard Baumgartner
tudományos tanácsadó

Katharina Wendl, László Farkas, Ildikó Juhász
fordítások

Ing. Michael Holzacker
számítógép rendszer

AUSTRIAN STUDY CENTRE FOR PEACE
AND CONFLICT RESOLUTION – ASPR

Gemeinde und Tourismusverein Stadtschlaining

